

E 179/44

S. Müller-Röss

A DEBRECENI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYOS
TÁRSASÁG I. OSZTÁLYÁNAK KIADVÁNYAI

V. KÖTET 5. SZ.

ACTA CLASSIS I. SOCIETATIS SCIENTIARUM
DEBRECINENSIS DE STEPHANO TISZA NOMINATAE

TOM. V. FASC. 5.

EMBERISMERET ÉS IRODALOM

ÍRTA:

HANKISS JÁNOS

R. TAG

Joh. HANKISS:
MENSCHENKENNTNIS UND LITERATUR

Bemutatta az I. osztály 1932 október 11-én tartott (LX.) ülésén

DEBRECEN, 1932

FŐBIZOMÁNYOS: STUDIUM KÖNYVKIADÓ R.-T.
BUDAPEST, MÚZEUM-KÖRÚT 21.

A DEBRECENI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYOS
TÁRSASÁG I. OSZTÁLYÁNAK KIADVÁNYAI

V. KÖTET 5. SZ.

ACTA CLASSIS I. SOCIETATIS SCIENTIARUM
DEBRECINENSIS DE STEPHANO TISZA NOMINATAE

TOM. V. FASC. 5.

EMBERISMERET ÉS IRODALOM

ÍRTA :

HANKISS JÁNOS

R. TAG

Joh. HANKISS :
MENSCHENKENNTNIS UND LITERATUR

Bemutatta az I. osztály 1932 október 11-én tartott (LX.) ülésén

DEBRECEN, 1932

FŐBIZOMÁNYOS: STUDIUM KÖNYVKIADÓ R.-T.
BUDAPEST, MŰZEUM-KÖRŰT 21.

E 149/44

EMBERISMERET ÉS IRODALOM

I.

A hajó kifut a kikötőből. Eleinte az öböl hajlása s a rakpartok hullámtörői védik. Lomha biztonsággal megy, mintha sinek sablonja volna alatta. Aztán az öböl végére ér s most már egyszer-egyszer hátára veszi a hullám. Jobbról-balról az utolsó sziklaszigetek még elébe vetik magukat a tenger erejének. De aztán ők is elmaradnak s a nyílt tenger hatalmába keríti a hajót. Az utasok csak most érzik, micsoda előnyt jelentett a szárazföld szilárdsága, a városi utcák zártsága, eddigi életük hagyományos kerékvágása.

El sem lehet képzelni, mi lenne, ha a társadalmi élet közepébe született ember nem volna fölvértvezve emberismerettel s ha embertársai nem nyilvánulnának meg előtte bizonyos szabályok szerint. Mert ahhoz, amit „emberismeret“-nek szokás nevezni, kettő szükséges: az, hogy az alany rendelkezék az emberismerés hagyományos kulcskincsével; de az is, hogy a tárgy maga is a hagyományok rabja legyen s ne gördíthessen akadályt a fölismeretés elé. Alakoskodni, ravaszkodni lehet, de ez a veszélyes játék is rendszerint bizonyos játékszabályok égisze alatt folyik s a megismerő így könnyebben átláthat a megismerendőn.

Előfordul ugyan, hogy egy-egy erős megfigyelő és következtető-képességgel felruházott „alany“ az emberismeret magasabb, egyénibb csúcsaira lendül s az is, hogy egy-egy különleges alakoskodó tehetség a hagyományos módszerekhez újakat iktat s találmányából „meg nem engedett“ hasznot is húz. De az egyéni „emberismeret“ sokkal ritkább, mintsem az emberek gondolják s ha előfordul, inkább a régi ösztön maradványa. A modern ember úgyszólván letett róla. Conan Doyle nagy detektívjének eszébe sem jut éles szemmel, vagy tevékeny ösztönnel áttörni az emberi álarcok titkán. „A legvonzóbb nőt, akit valaha láttam, felakasztották“, — ismeri be s ezzel elárulja, hogy nem ad az embermegfigyelés módszerére. Az embereket úgy tekinti, ahogy lát-szani akarnak. Álarcval, civilizációburokkal együtt. Nem igyekszik kiismerni őket, megállapítani egyéni álarcviselési módjukat, hanem a külső körülményekből, tetteiknek a tárgyi világban okozott zavaró hatásából szerez jogot, hogy végül nyíltan, törvényes formák között emelje le álarcukat. S ezért mindegy, hogy embert leplez le, vagy állatot, vagy akár élettelen tárgyat. A természettudományos világnézet korának hőse ő, aki vakon hisz a vegyelmezés tanuságtételében, de kevésre becsülné a lélekelemzés tanulságát.

A létért való küzdelem valamikor az emberismeret s az előle való elrejtőzés arzenálját szerelte föl végtelen versenyben. Élet és halál akkor is, azóta is majdnem mindig attól függött, hogy két diplomata, két vetélytárs, két nagyravágyó ember közül melyik lát át hamarább a másikon, mert a megismertetés kiszolgáltatás. Tartuffe szabadságával, Lorenzino fejével játszik, ha a kelletnél egy perccel előbb ismerik meg valódi énjét. A sündiszno jut eszünkbe: ha a tuskés gombolyag szorítása enged, ezzel már halálra is szánta puha belsejét. Az „én” bizalmatlan rejtőzködésének szüksége az ősember legelső tapasztalatai közé tartozhatott. Az állatmese minden illúzió nélkül, tisztán látja a Ravasz fölényét s veszélyesebbnek, kegyetlenebbnek érzi, mint akár az Erős zsarnokságát. Sokszor elmondták, hogy az állatmese nagy tanulsága: „Óvakodjál a hatalmasoktól!” Ez akkor volna tökéletesen igaz, ha az állatmese világa csak társadalmi kép volna s nem egyúttal és főképp lélektani kézikönyv, melynek mottója: „Óvakodjál az éleszeműektől!”

A háborúk történetében minden új támadóeszköz fölfedezését nyomon követi a megfelelő új védőberendezés megtalálásáért folytatott erőfeszítés. Az emberek egymáshoz való viszonyát ugyanilyen szükséges erőfeszítések merítették ki. A Róka kifundál, megfigyel, kikövetkeztet valami újat: a Hollónak már most, ha akarja, ha nem, mindent el kell követnie, hogy elsajátítsa, leltárba vegye, beemlézze ezt a pszichológiai újdonst, mert különben oda a világ összes sajtjai! De ezzel az élet a kétségbeesett fáradság, a szünetnélküli izgalom helye lesz. Az ember a társaságban is üldözött vadnak érezheti magát. Nem tudja, hol van Achilles-sarka, Siegfried-foltja; csak az bizonyos, hogy nem is egy van s hogy ő talán már későn fogja megtudni, hol.

Az emberek viszonya az emberismerethez úgy fest, mint hogyha a hágai egyezmény vagy a Nemzetek Szövetsége avatkozott volna bele. Mint a fegyverkezési versenyben, úgy az emberismeret versenyében is kialakult a megegyezés tendenciája. A társadalomban, méginkább a társaságban élő emberek, akik közt mindig több volt a verejtékezve tanuló Holló, mint a lángeszű Róka, mesterséges korlátokkal akarták megvédeni magukat az új „lélektani fölfedezések” betörései ellen. Az a sablonrendszer, amelyben élünk, gondolkozunk, beszélünk, érzünk, reagálunk, voltaképpen rendkívül bonyolult, nagyon nehezen áttörhető és nagyon kényelmes erőrendszer. Az élesszeműek ma is látják, hogy mennyi a hazug vagy fölületes megállapítás az általános emberismeret mai arzenáljában, de rendszerint ők is jobbnak látják békében hagyni, mert félnek — akárcsak a háború előestéjén — az első lépések kiszámíthatatlan következményeitől. Sok úgynevezett „okos ember” jut idővel arra az elhatározásra, hogy inkább maga előtt okolja meg a konvenciókat, semhogy a tiszta igazság nevében indítson harcot ellenük. A párbajkódex nem akadályozza meg a párbajt, de szabályok közé szorítja; az emberismeret banális tételei nem akadályozták meg a pszichológus „jogtalan” érvényesülését, de nagyon megnehezítik és ritkává teszik. Hatásuk olyan, mint a leszerelési jegyzőkönyveké: nem adnak biztonságot, csak bonyolultabbá és nyilvánosabbá teszik azt,

ami eddig egyszerű és titkos volt. A társadalom ma úgy érzi (s ezt az irodalom mutatja meg legjobban), hogy az emberismeret fegyvereivel vívott nyílt harcot a különleges esetek kisebb körére sikerült szorítania. A fehér ember visszaélhet a gyanuperrel föl nem szerelt „ingenu“ bizalmával. Cortez nem tartja bűnnek becsapni az indiánokat s a gyarmati kormányzók habozás nélkül követik példáját mind e mai napig. De a fehér emberek társaságában vívómester nem párbajozhatik amatőrrel; detektív, gondolatolvasó, vagy akár grafológus ellen egymást védik a társaság tagjai. *Buster Keaton* első nagy filmjében („Isten hozta“) biztonságot élvez halálos ellenségei házában: a vendégszeretet oltalmazza, de jaj neki, ha csak arasznyira is kiteszi lábát az ajtón!

A keresztyénség szelleme évszázadról-évszázadra több intelligens és tisztaszemű embert készítet arra, hogy önként mondjon le emberismeret-adta előnyeiről a gyöngébbek, vaksibbak, tapasztalatlanabbak kedvéért.¹ De a létért való küzdelem így is folyik s az emberismeretnek legalább is védőfegyvereire mindenkinek szüksége van továbbra is.

II.

A legtöbb ember azt hiszi, hogy emberismeretét ő maga szerezte az élet megfigyelésével, vagy talán keserű, de hasznos tapasztalatokkal, hiszen „a maga kárán tanul a magyar“. Az úgynevezett „tapasztalati életbölcsség“ egyrészt meg a szülőktől szokás útravalóul kapni, mint a mese hamubasult pogácsait.

Ha regényt, vagy pláne színdarabot akarunk írni, először azzal a kemény elhatározással fogunk munkához, hogy csupa új, az életből azon melegében átemelt alakot használunk föl. Minden lépés (az alakok közti kapcsolat, az alakok és az események viszonya stb.) megannyi engedmény lesz az irodalmi hagyománynak, olvasmány-émlékeinknek, s végül örülünk, ha az örök életet nyert irodalmi típusok egynémelyikének legalább egy-két vonást adhattunk a magunk érdeméből.

Csak kevesen vizsgálták meg emberismereti fegyverzetük valódi eredetét s így csak kevesen tudják, milyen elégtelen volna az a szülői, vagy pláne egyéni élettapasztalat! Az ember az állaténál jóval gyöngébb „ösztönnel“ hasonlíthatatlanul bonyolultabb helyzetekbe sodródik, ahol az átvett s a szerzett tapasztalatok éppen csak hogy durva alapul, kezdetleges kiindulópontul szolgálhatnak. Az „en garde“-állás ez csak, semmi több.

¹ A vallás mellett a konvenciók nyújtanak védelmet e harcban a gyöngébbeknek, akik szegények az emberismeretben. Nem akarjuk bővebben kifejteni azt a sokszor hangoztatott igazságot, hogy a vallásnak is nemcsak szócsöve az irodalom, hanem formaadó tényezője is s hogy például a Szentírás irodalmi alakja is szerepet játszik azokban a vallásos élményekben, amelyeknek forrása. — Viszont a konvenciók hatása, elterjedése, de sokszor szelleme is az irodalomtól függ, illetve abból táplálkozik. Elég itt a XVII. századbéli szalonélet és a Scudéry-típusú regény összefüggésére gondolnunk. Nagyon nehéz volna megállapítani, melyik az elsődleges, mert a kronológia főbb adatai itt nem perdöntők. Egyébként a konvenciók nem mindig csak ilyen határjelölő játékszabályok, hanem gyakran eszményi törekvések torz földi árnyékai is s mint ilyenek, méginkább az irodalom síkjában határozódnak meg.

A külső, hamar katasztrófába torkolló veszélyek csökkenése folytán a társaságbeli ember megfigyelő képessége „mértani arányban“ csökkent. A vadembernek nemcsak látása, hallása, szaglása jobb, hanem morális megfigyelőképessége is.²

Az európai kultúrembernek sok emberrel van dolga, de legtöbbször csak futólag s jóformán mindig kész konvenció-keretek közt.³ Ideje „pénz“ és így nem igazi idő: tartalma egészen térbelivé élettelenült.⁴

A legtöbb ember élete „az Élettel“ egyetlen ponton kerül érintkezésbe: ezt a hivatala, háztartása, kerékvágása határozza meg. S bár a legtöbb foglalkozás valóságos bőségszaruja a tapasztalás alkalmainak: épen azért, mert állandó foglalkozás, annyira zárt, határozott célú, rituális, hogy a legtöbb alkalom kihasználatlanul marad. A tömérdek bíró, orvos, pap, népjóléti tisztviselő ujjai között folyik el a „Valóság“ vize: a molnár a vízben csak hajtóerőt láthat, a mérnök csak szabályoznivalót, a hajós csak utat. Még olyankor is, amikor erős megfigyelő-tehetség telepedik a víz partjára, rendszerint csak azokat a megfigyeléseit őrizheti meg, amelyeket hivatalos megszokása becsebének deklarál. A hivatalos életben annak írott és íratlan szolgálati szabályzata irányítja a tapasztalást, az irodalom élvezetében az irodalmi divat. S így igazán el lehet mondani, hogy például a bírói s az orvosi hivatás a tapasztalás valódi tárháza lenne, ha egy szép napon a bíró kerülne az orvos helyére és viszont. . . .⁵

Megfigyelni csak az tud, aki nem koncentrálna figyelmét mesteriségére, arra, amit épen a legfontosabbnak tart, hanem megengedi figyelmének az elkalandozást. Az átlagember eredeti megfigyeléseket márcsak azért se gyűjthet, mert időrablásnak véli s így lenézi a — mindig tervszerűtlen — megfigyelést. De meg aztán nincs is tehetsége hozzá. Megfigyelés és következtetés még a csak ezzel foglalkozó embereknél is különleges képességeket igényel.

De épen ebből következik, hogy az az embertípus, aki eredeti, előre ki nem számított irányú megfigyeléseket tehet, épen az író, aki nem sajnálja erre az időt s akinek különös tehetsége szokott lenni a megfigyelésre. Az író manapság az egyetlen emberfajta, aki, ha villamoson utazik vagy ha a Hűvösvölgyben sétál, ha pénzt akar keresni,

² Persze csak bizonyos határokon belül. Cortez ravaszága, képmutatása túl kemény dió volt az indiánok számára, de jobban átláttak volna egy másik indiántörzs képmutatásán, mint ahogy mi átlátunk más fehér emberek álarcán.

³ A kalauzal a villamoson, jegyügyben; üzletfeleinkkel kizárólag az üzleti élet kereteiben, stb. Nem is illik időnket és idejüket igénybevenni a kereten kívüli kérdésekkel és érdeklődéssel. Parlaginak tartjuk az „érdeklődő“, az elbeszélgető útitárs egyre ritkább típusát. Mécs Lászlónál (*A gyermek játszani akart*) a kalauz a gyermek mosolygását „Nem tükrözhetette vissza. Dolga volt.“

⁴ A Bergson-Cysarz-féle időszemléletre gondolunk. A pénzben, tehát mennyiségileg kifejezett idő térbelivé vált, hiányzik belőle az igazi, oszthatatlan és mérhetetlen, „életszerű“ időnek mégcsak a gondolata is. A modern, pénzben kifejezhető életben nem „történik“ semmi.

⁵ A detektív gyakorlati munkájában nagyon ritkán érvényesül az új lélektani képlet utáni vágy, ami az író t lelkesíti. A detektív s a büntetőjogász az ismert típusok arcképsorozatát vonultatja el lelki szemei előtt s meg akarja állapítani, melyik arcképpel azonos a szóbanforgó eset.

ha dicsőségének épületén munkálkodik, mindig „elkalandozhatik a tárgytól“, mindig cserkészni engedheti figyelmét, sőt ilyen határozatlan, elábrándozó, szántszándékkal koncentrálatlan lelkiállapotban jár a nyüzsgő élet kellős közepén. Más könyökével tör utat a távolban látott, mindig azonos cél felé s csak arra gondol; az író a kényelmes járókelő, aki szemügyre veheti az utca minden eseményét s nem tudja, kivel merre viszi új cél felé a véletlen szeszélye.

A pszichológus vagy a detektív nem ilyen szabad: ők konkrét megfigyelésekre vannak felkészülve. Amaz egyébként is csak pár éve indult s így az emberismeretben alig lehet a nagy tömeg segítségére; emez ismert, rég megfigyelt típusok ujjenyomatát hajhássza⁶ s nem ér rá új megfigyelések pillangóira lesni.⁷

Az író, aki sokszor azért is volt „bohém“, mert nem koncentráhatta életét s sokat ült „semmittevésben“ az élet partján, hosszú korszakokon át főfoglalkozásának is érezte a lélektani fölfedezést.⁸ De más oldalról is hozzá vezet az emberismeret fegyvertárát keresők útja.

Ha az ősök tapasztalata nem elégséges s ha az egyéni élettapasztalat nagyobbára csak illúzió, akkor talán a társadalom, a kollektivitás nevel bennünket életbölcseiségre? Az iskola, a szalon, a klub, a politikai pártkör? Minek kerülgetjük a dolgot?! Mindezek *mellett* és *mind-ezekeken át is* az *irodalom* adja át nekünk az emberismeret kincsét. Ha egy-két eredeti „furcsaságot“ látunk embertársainkon, olvasmányainkban találjuk meg az analóg esetet s úgy rekonstruáljuk a talált csontocskákból az egész csontvázat, a megfigyelt apróságokból az egész embert. Molière, Shakespeare, Balzac, Kemény Zsigmond óriási embergalériájában minden megfigyelésünkhöz megtaláljuk a legalkalmasabb kiegészítést, a legvilágosabb, a legkerekébb típust. Az irodalom az az óriási növényhatározó, amelyben minden növényi egyedet hamarosan megtalálhatunk s legalább hozzávetőlegesen azonosíthatunk. Ahol ösztönünk felmondja a szolgálatot, olvasmányi műveltségünk talál megoldást s pótolja a rokonszenv és ellenszenv kivesző vagy megzavarodó irányítását.

⁶ Amikor az orvos, a tanár, a detektívönök megírják emlékirataikat vagy szépirodalmibb formát keresnek gazdag tapasztalataiknak, majdnem mindig csalódást okoznak: túlteng bennük az irodalmi igény s úgy elékteleníti a megfigyelés anyagát, mint az amerikai képes levelezőlapok pontos felvételeit az izléstelen színezés. De nem az a főbajuk, hogy irodalmi tehetségük kevés, hanem az, hogy a hivatás mindig kifejleszt valami szak- vagy inkább kasztszellemet, amely az életet hieratikus anyaggá teszi s megfosztja frissességétől.

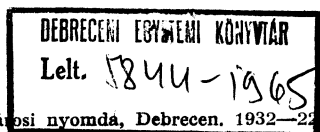
⁷ A kivételes büntetőjogász emberismerete is csak akkor mentes a merevségtől, ha az életet nemcsak azon a szelvényen keresztül látja, amit a bűn s a büntetés sztereotíp gépezete metsz ki számára, hanem ha a sokoldalú, friss, gazdag, korokhoz és világnézetekhez nem tapadó emberismeret forrásánál nyeri vissza időnként rugalmasságát. A legnagyobb büntetőbíró is *egyetlen* ember s ha hívtásával járó s itt érintett nehézségek nem volnának is, még mindig nagyon sokat tanulhatna sok ezer esztendő sok nagy emberismerőjétől. — Nem aknázhajtuk itt ki érdeme szerint azt a tényt, hogy a bűnözők oly gyakran állnak irodalmi hatások alatt, — annyi a „filológiaiilag“ kimutatható párhuzam híres bűntények közt, hogy a bírónak s az ügyvédnek emiatt sem volna szabad elhanyagolnia az irodalommal való kapcsolatok szüntelen ápolását.

⁸ L. Hankiss J.: *A lírai költő fölfedező úton* (Napkelet, 1929. évf.).

S ezen mit sem változtat az, hogy valaki nem emlékszik ilyen-fajta olvasmányokra, vagy emlékezni vél arra, hogy emberismeretének mozaikját más elemekből állította össze: egy gyermekkori leckéből, egy barátja elbeszéléséből, vagy pláne egy-két „eredeti“ megfigyelésből. A szülők, a barátok ugyanabban az irodalmi atmoszférában éltek, a megfigyelések alapja az ember rengeteg irodalmi olvasmány-émléke. Az ember csak azt figyelheti meg, amire elő van készülve. De nincs is semmi szégyelnivaló azon, hogy az emberiség nagy ábrázolóművészeihez fordulunk emberismeretünk megalapozásáért s nem végezzük el újra azt a munkát, amit ők oly nagyszerűen elvégeztek. Munkafelosztás ez köztük és köztünk, amit ma, a munka racionalizálásának korában csak helyeselhet a gépszerű élet embere.

Az irodalom egyébként e szempontból is annyira összenőtt az élettel, hogy az emlékezés bizonyos távolából összefolyik előttünk a valóban megélt s az olvasott ember. Ha valaki életében harminc ember-típust ismert meg *jól*, bizonyos, hogy több mint felével olvasmányaiban, vagy a színpadon találkozott s csak a másik felével az „életben“. De ez az arány még sokkal kedvezőbb az irodalomra nézve, ha nem a kerek, egész „alakokat“ számláljuk össze, hanem emberismeretünk anyagát, eszközeit, cementjét. Itt az irodalomé legalább 80 százalék, a többin osztozhatnak csak a közvetlen hatások. Sokszor megtörténik, hogy egy irodalmi „helyzet“ valószínűségét vitatjuk. Ha emlékeinkben felmerül egy analóg eset, a valószínűség mellett döntünk, tekintet nélkül arra, hogy az analóg eset megtörtént-e velünk, vagy olvasmányainkban fordult elő. Nyugodjunk bele: regényhőseink és élettársaink az emlékezés síkjában tökéletesen homogénekké válnak, mint az álomban. S hány-szor előfordult már mindnyájunkkal, hogy emlékeinket jóhiszeműleg megtoldottuk álmainkkal és sohase derült volna ki a dolog, ha tanuk nem bizonyították volna.

A nagy emberábrázoló írók lélektani kincse gyorsan és biztosan terjed el s azokhoz is eljut, akik sohasem olvassák az ő műveiket. A kincs felváltódik a ponyva vagy a lektűrirodalom aprópénzére, szétgurul a többi műfajokba, vagy családi emlékéremül akasztják szalagra s ősi életbölcesség lesz belőle. „Nincsen szaga“: egészen elveszti műalkotás korabeli illatát. De így is gazdagságot jelent s — mondják — minél „gazdagabb“ az ember, annál biztosabban érezheti magát a létért való küzdelemben.

A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai.

I. KÖTET.

1. sz.	<i>Oláh Gábor</i> , Petöfi Sándor. 1923.	—50
2. „	<i>Zsigmond Ferenc</i> , Mikszáth írói egyénisége mint kortörténeti dokumentum. 1923.	—80
3. „	<i>Kölcsey Sándor</i> , Emlékbeszéd gróf Tisza István felett 1923.	—40
4. „	<i>Huss Richard</i> , Der Name der Germanen	2—
5. „	<i>Leffler Béla</i> , Az újabb svéd líráról. (Strindberg, Heidenstam, Fröding, Karlfeldt.) 1923.	—60
6. „	<i>Mitrovics Gyula</i> , Az egység és sokféleség esztétikai elve Az Ember Tragédiájában. 1924.	—50
7. „	<i>Iványi Béla</i> , Debrecen és a budai jog. 1924.	1-50
8. „	<i>S. Szabó József</i> , Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában. 1924.	1-40
9. „	<i>Tankó Béla</i> , Kant Immánuel születésének 200-ik évfordulójára. 1924.	—70
10. „	<i>Barabási Kun József</i> , Gróf Tisza István és a tudomány.	—70

II. KÖTET.

1. sz.	<i>Révész Imre</i> , A magyar protestantizmus tudományos történetírása. 1924.	—80
2. „	<i>Tóth Lajos</i> , A jogképesség a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. 1925.	1-20
3. „	<i>Mitrovics Gyula</i> , Arany János esztétikája. 1925.	1—
4. „	<i>Marton Géza</i> , Vétkességi elv-okozási elv. 1926.	2—
5. „	<i>Lósy-Schmidt Ede</i> , A hortobágyi kőhid építése Debrecen város mátai pusztáján. 1926.	3—
6. „	<i>Császár Elemér</i> , Arany János képzelete. 1927.	1—
7. „	<i>Leffler Béla</i> , Lagerlöf Zelma. 1927.	2-20
8. „	<i>Josephus Salánki</i> , De codice Ovidii et Horatii colligato Debreceniensi. 1927.	—60
9. „	<i>R. Kiss István</i> , Az erdélyi fejedelmek nemzetközi politikája. 1927.	—
10. „	<i>Dezső Gyula</i> , Ingó jelzalog. 1927.	1-20

III. KÖTET.

1. sz.	<i>Harsányi István</i> , Csulyak István élete és munkái	1-50
2. „	<i>Perjéssy Mihály</i> , Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvényről	5—

IV. KÖTET.

1. sz.	<i>Papp Ferenc</i> , Gyulai Pál és Pataki Emilia	—80
2. „	<i>Oláh Gábor</i> , A művészi alkotás lélektana	3-20
3. „	<i>Heisenberg Ágost</i> , Magyarország és Bizánc	—60
4. „	<i>Rácz Lajos</i> , Keleti hatások a görög filozófia kezdeteire.	1—
5. „	<i>Boharsik Pál</i> , A kozmogónia problémája	—60
6. „	<i>Erdős Károly</i> , A galatiai probléma	—
7. „	<i>Lósy-Schmidt Ede</i> , Hatvani István élete és művei	4-50
8. „	<i>Peremartoni Nagy Lajos</i> , A harmónia mint filozófiai fogalom	1—
9. „	<i>Varga László</i> , Görög reminiscenciák gr. Széchenyi István műveiben	1-50
10. „	<i>Rácz Lajos</i> , Kazinczy és a sárospataki főiskola.	1—

V. KÖTET.

1. sz.	<i>Ifj. Kiss Ferenc</i> , Vörösmarty és Ossian	1-20
2. „	<i>N. Bartha Károly</i> , Magyar néphagyományok, I.	3—
3. „	<i>Fazekas Jenő</i> , Az egyszerű mondat fajtái az északi osztják nyelvben	2—
4. „	<i>Révész Imre</i> , Adalék a magyar—francia sorsközösséghez	—70
5. „	<i>Hankiss János</i> , Emberismeret és irodalom	—60

Kapható bármely könyvkereskedésben.

Főbizományos :

Studium könyvkereskedés, Budapest, IV., Múzeum-körút 21.